

Beliren Yetişkinlerde Yaşam Doyumunun Yordayıcıları Olarak Farklı Din Anlayışları: Seküler ve Muhafazakâr Perspektifler

*Predictive Roles of Different Religious Understandings on Life Satisfaction Among Emerging Adults:
Secular and Conservative Perspectives*

Yunus Emre TEMİZ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Malatya, Türkiye.
Assist. Prof., İnönü University, Faculty of Theology, Malatya, Türkiye.

E-posta adresi:
yemrememiz@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0663-8940

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf / Citation: Temiz, Yunus Emre. "Beliren Yetişkinlerde Yaşam Doyumunun Yordayıcıları Olarak Farklı Din Anlayışları: Seküler ve Muhafazakâr Perspektifler". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (Aralık 2025), 43-63.
<https://doi.org/10.34085/buifd.1759779>

ÖZ

Geliş Tarihi
06.08.2025

Bu çalışma beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin benimsedikleri farklı din anlayışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Beliren yetişkinlik bireylerin kimlik, değer ve inanç sistemlerini yeniden şekillendirdikleri ve bu nedenle din anlayışlarının yaşam doyumu üzerinde daha belirgin etkiler gösterebildiği bir dönemdir. Literatürde dindarlık ile öznel iyi oluşun göstergelerinden yaşam doyumu arasında pozitif bir ilişki olduğuna dair güçlü ampirik kanıtlar bulunmakla birlikte, bu ilişkinin farklı din anlayışları açısından nasıl şekillendiği yeterince açık değildir. Bu doğrultuda araştırma, seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışlarının yaşam doyumu üzerindeki yordayıcı rollerini analiz etmeyi hedeflemiştir. Bu sayede bireylerin dine yaklaşım biçimleri ile yaşam memnuniyetleri arasında nasıl bir bağlantı olduğu araştırılmıştır. Araştırma nicel yaklaşımla ve ilişkisel tarama deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 18-29 yaş aralığındaki 562 beliren yetişkinden veri toplanmıştır. Bulgular muhafazakâr-geleneksel din anlayışının yaşam doyumunu pozitif yönde, seküler-mesafeli anlayışın ise negatif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Ayrıca gelir algısının yaşam doyumu üzerinde din anlayışlarından daha güçlü bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bulgular dinin sadece metafizik bir inanç sistemi olmanın ötesinde, bireylerin yaşamdan aldıkları doyumu şekillendiren psikososyal bir kaynak olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yaşam doyumunu anlamada sadece dini yönelimlerin değil, ekonomik faktörlerin de dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, din anlayışlarının yaşam doyumu üzerindeki etkisini merkeze alarak literatüre kavramsal bir katkı sunmaktadır. Aynı zamanda beliren yetişkinlerin yaşam doyumlarını desteklemeye yönelik psikolojik danışmanlık ve manevi rehberlik uygulamalarında, bireysel din anlayışlarının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Gelecekteki çalışmalarda, din anlayışlarının yanı sıra ekonomik ve sosyal faktörlerin bütüncül biçimde ele alınması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Din Psikolojisi, Beliren Yetişkinlik, Yaşam Doyumu, Din Anlayışı, Seküler-Mesafeli Din Anlayışı, Muhafazakâr-Geleneksel Din Anlayışı

ABSTRACT

Date of Submission
06.08.2025

This study explores the relationship between distinct religious understandings and life satisfaction among individuals in the stage of emerging adulthood. Emerging adulthood is a period in which individuals reshape their identity, values and belief systems, and therefore their understanding of religion can have a more pronounced effect on their life satisfaction. Although a substantial body of empirical research confirms a positive association between religiosity and indicators of subjective well-being, such as life satisfaction, there remains limited clarity regarding how this relationship unfolds across different religious understandings. Accordingly, the present research investigates the predictive roles of secular-distanced and conservative-traditional religious understandings on life satisfaction. Employing a quantitative approach and a correlational survey design, data were collected from 562 emerging adults aged between 18 and 29. The findings reveal that a conservative-traditional religious understanding positively predicts life satisfaction, whereas a secular-distanced understanding is associated with a negative prediction. Moreover, perceived income was found to be a stronger determinant of life satisfaction than religious understanding. These results suggest that religion serves not only as a metaphysical belief system, but also as a psychosocial resource influencing individuals' evaluations of life satisfaction. Furthermore, the findings indicate the necessity of considering economic circumstances alongside religious orientations in studies of life satisfaction. Conceptually, the research contributes to the literature by focusing on

Date of Acceptance
03.12.2025

Date of Publication
25.12.2025

diverse religious understandings as predictors of life satisfaction rather than general religiosity. Practically, it highlights the value of integrating individual religious understandings into psychological counselling and spiritual guidance directed at emerging adults. Future research is encouraged to adopt a multidimensional approach that encompasses religious, economic, and psychosocial factors.

Psychology of Religion, Emerging Adulthood, Life Satisfaction, Religious Understanding, Secular-Distanced Religious Understanding, Conservative-Traditional Religious Understanding

Keywords:

GİRİŞ

Bireyin gelişimsel açıdan hangi dönemde yer aldığına ilişkin sorular gelişim psikolojisinin temel tartışma konularından biridir. Gelişim dönemleri arasında keskin sınırların çizilmesi çoğu zaman güçtür. Çocukluk ne zaman sona erer, ergenlik ne zaman başlar ya da yetişkinliğe geçiş hangi gelişimsel ölçütlere dayandırılmalıdır? Bu sorular bireyin yaşam döngüsü içerisindeki gelişimsel geçişleri hem bireysel hem toplumsal düzlemde anlamlandırmayı zorunlu kılar.

Çağdaş gelişim psikolojisi literatüründe, geleneksel gelişim basamaklarının¹ ötesinde, farklı sosyokültürel bağlamlarda şekillenen yeni yaşam evrelerinden söz edilmektedir. Bu bağlamda, çocukluk ve ergenlikten farklı, ancak henüz tam anlamıyla yetişkinliğe ulaşılmamış bir dönemi ifade eden beliren yetişkinlik (emerging adulthood) kavramı, gelişimsel geçişlerin daha esnek ve karmaşık doğasına işaret etmektedir.² Modern toplumlarda genç yetişkinlik dönemi, bireylerin kimlik, meslek, ilişkiler ve yaşam tarzı gibi temel alanlarda karar alma süreçlerini daha uzun bir zamana yaydığı, dolayısıyla geleneksel geçiş kalıplarının geçerliliğini yitirdiği esnek bir evreye dönüşmüştür. Jeffrey Arnett bu dönemi beliren yetişkinlik olarak adlandırmakta ve 18-29 yaş aralığındaki bireylerin ne tam anlamıyla ergen ne de yetişkin olarak değerlendirilebileceğini savunmaktadır.³ Bu dönemi tanımlamak için bazen 18-25 yaş aralığı, bazen de bitişti oldukça değişken olduğu için 18-29 yaş aralığı kullanılmaktadır.⁴ Beliren yetişkinlik, demografik özellikleriyle tanımlanan görece yeni bir yaşam evresidir. Ortaöğretim sonrası eğitimin daha uzun ve yaygın hale gelmesi, evlilik ve ebeveynliğe giriş yaşlarının gecikmesi, istikrarlı bir işe geçiş sürecinin uzaması ve düzensizleşmesi gibi sosyo-demografik değişimler, ergenlik ile tam anlamıyla yetişkinlik arasında yeni bir geçiş döneminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni evre, gelişmiş ülkelerde yaygınlaşmakla birlikte, son yarım yüzyılda küresel ölçekte gözlemlenen bir olgu olarak beliren yetişkinlik şeklinde adlandırılmaktadır.⁵ Yaklaşık 18 yaş civarında ergenliğin sona ermesinden, bireylerin aşk ve iş yaşamında istikrarlı yetişkin rollerine geçiş yaptıkları döneme kadar uzanan bu evre, yalnızca yaş aralığıyla değil, aynı zamanda içerdiği bireysel gelişim fırsatları ve çeşitlenen yaşam rotalarıyla da dikkat çeker. Her ne kadar bu dönem, ülkeden ülkeye, kültürel yapıya ve sosyoekonomik koşullara göre farklılık gösterse de eğitim, iş yaşamı, inançlar, benlik gelişimi ve ilişkiler alanında izlenen çeşitli yollarla şekillenen ortak bir gelişimsel evre olarak değerlendirilir.⁶ Beliren yetişkinlik, ergenlik ile tam yetişkinlik arasında yer alan bir gelişim evresi olup, özellikle beş temel özellik tanımlanmaktadır: (i) kimlik arayışları (aşk ve kariyer gibi alanlarda “ben kimim?” sorusuna yanıt arama), (ii) yaşamda istikrarsızlık (ilişkiler, iş ve ikamet değişimleri), (iii) kendine odaklanma (diğerlerine yönelik yükümlülüklerin en düşük düzeyde olması), (iv) geçişte olma hissi veya arada hissetme

¹ John W. Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim Psikolojisi*, çev. Galip Yüksel (Ankara: Nobel, 2012), 16-17.

² Jeffrey Jensen Arnett, “Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties”, *American Psychologist* 55/5 (2000), 469-480; Jeffrey Jensen Arnett, “Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context”, *Human Development* 41/5/6 (1998), 312-313; Jeffrey Jensen Arnett, “Are College Students Adults? Their Conceptions of the Transition to Adulthood”, *Journal of Adult Development* 1/4 (1994), 222-223; Jeffrey Jensen Arnett - Susan Taber, “Adolescence Terminable and Interminable: When Does Adolescence End?”, *Journal of Youth and Adolescence* 23/5 (1994), 534-535.

³ Arnett, “Emerging Adulthood: A Theory of Development”, 470-477; Arnett, “Learning to Stand Alone”, 312.

⁴ Jeffrey Jensen Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties* (New York: Oxford University Press, 2015), 7; Arnett, “Emerging Adulthood: A Theory of Development”.

⁵ Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 8.

⁶ Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 8; Jeffrey Jensen Arnett, “Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?”, *Child Development Perspectives* 1/2 (2007), 68-73.

(ne tam anlamıyla ergen ne de yetişkin olma durumu) ve (v) olasılıklar/iyimserlik (geleceğe dair umutların ve dönüşüm imkânlarının en yüksek olduğu dönem). Bu özellikler yalnızca bu döneme özgü olmasa da beliren yetişkinlikte daha baskın ve belirgin biçimde yaşandığı görülmektedir.⁷ Ancak beliren yetişkinlik kuramıyla ilgili bazı problemli noktalar da göze çarpmaktadır.⁸ Beliren yetişkinlik kuramı, her ne kadar 18-29 yaş aralığındaki bireylerin gelişimsel özelliklerini açıklamayı hedeflese de kuramın büyük ölçüde üniversite eğitimi alan orta sınıf genç Amerikalıların deneyimlerine dayanması ciddi bir sorun olarak gözükmektedir. Kuramın üniversite öğrencisi olmayan, lise sonrası doğrudan çalışma hayatına atılan ya da farklı sosyoekonomik koşullarda yetişen gençleri yeterince temsil edemediği düşünülmektedir. Bu durum beliren yetişkinliğin evrensel bir gelişim dönemi olmaktan çok belirli bir eğitim ve kültürel bağlama özgü bir deneyimi yansıttığı eleştirisini doğurmaktadır. Ayrıca bu dönem, bireylere keşif ve esneklik imkânı sunduğu kadar, özellikle eğitim süreçlerinin (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora gibi) uzamasıyla karar almanın sürekli ertelendiği, yapay bir belirsizlik hâli de oluşturmaktadır. Bu bağlamda beliren yetişkinlik kuramının, yükseköğretim sistemine dâhil olmayan gençlerin yaşam gerçekliklerini daha kapsayıcı biçimde dikkate alması gerektiği söylenebilir.

Beliren yetişkinlik olarak ifade edilen bu gelişimsel dönemde bireyin yaşamdan aldığı doyum, yani yaşam doyumunu (satisfaction with life), ruhsal iyilik hâlini yansıtan önemli göstergelerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşam doyumunu, bireyin mutluluk, huzur ve tatmin düzeyini içeren öznel iyi oluş (subjective well-being) kavramının temel bileşenlerinden biridir.⁹ Bu çerçevede yaşam doyumunu, bireyin hayatını idealine ne kadar uygun bulduğu ve hayatından ne ölçüde memnun olduğu gibi bilişsel değerlendirmelere dayalı olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Yaşam doyumunu, bireyin kendi yaşamını bütünsel bir bakışla değerlendirmesi sonucu ulaştığı öznel memnuniyet düzeyidir. Bu değerlendirme hem geçmiş yaşantıların hem de mevcut yaşam koşullarının bireyde uyandırdığı genel tatmin duygusunu yansıtır.¹¹ Özellikle genç bireylerin eğitim, istihdam, evlilik, ekonomik beklentiler ve kişisel değerler gibi alanlarda karşılaştıkları belirsizlikler¹² yaşam doyumunu doğrudan etkileyebilmektedir. Bu nedenle bu dönemde yaşam doyumunu belirleyen faktörlerin anlaşılması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu faktörler arasında bireyin dini yönelimi ve din anlayışı, yaşam doyumunu etkileyebilecek önemli bir değişkendir.¹³ Din, bireylere yalnızca metafizik bir inanç sistemi değil, aynı zamanda yaşamsal olayları anlamlandırmada,¹⁴ belirsizliklerle baş etmede¹⁵ ve değer yönelimlerini şekillendirmede¹⁶ önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda bireyin benimsediği din anlayışının yaşam

⁷ Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 9; Jeffrey Jensen Arnett, "Socialization in Emerging Adulthood: From the Family to the Wider World, from Socialization to Self-Socialization", *Handbook of Socialization: Theory and Research*, ed. Joan E. Grusec - Paul D. Hastings (New York: Guilford Press, 2007), 208-209; Gökay Keldal, "Associations Between Religiosity and Marital Beliefs among Emerging Adults", *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 12/65 (2022), 256-257.

⁸ Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 8-27.

⁹ Ed Diener, "Subjective Well-Being", *Psychological Bulletin* 95/3 (1984), 545-550; David G. Myers - Ed Diener, "Who is Happy?", *Psychological Science* 6/1 (1995), 11; Ed Diener vd., "Subjective Well-Being: Three Decades of Progress", *Psychological Bulletin* 125/2 (1999), 277; Ed Diener vd., "Personality, Culture, and Subjective Well-Being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life", *Annual Review of Psychology* 54 (2003), 403-406.

¹⁰ Ed Diener vd., "The Satisfaction with Life Scale", *Journal of Personality Assessment* 49/1 (1985), 71; Diener, "Subjective Well-Being", 550; Myers - Diener, "Who is Happy?", 11.

¹¹ Diener vd., "The Satisfaction with Life Scale"; B. L. Neugarten vd., "The Measurement of Life Satisfaction", *Journal of Gerontology* 16/2 (1961), 134-143.

¹² Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 3-17.

¹³ Christopher G. Ellison vd., "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?", *Social Forces* 68/1 (1989), 100-123; Kaiser Ahmad Dar - Naved Iqbal, "Religious Commitment and Well-Being in College Students: Examining Conditional Indirect Effects of Meaning in Life", *Journal of Religion and Health* 58/6 (2019), 2288-2297; David B. Yaden vd., "A Meta-Analysis of Religion/Spirituality and Life Satisfaction", *Journal of Happiness Studies* 23/8 (2022), 4147-4163; Chaeyoon Lim - Robert D. Putnam, "Religion, Social Networks, and Life Satisfaction", *American Sociological Review* 75/6 (2010), 914-933.

¹⁴ Crystal L. Park, "Religion as a Meaning-Making Framework in Coping with Life Stress", *Journal of Social Issues* 61/4 (2005), 711; Kenneth I. Pargament, *The Psychology of Religion and Coping Theory, Research, Practice* (New York: The Guilford Press, 1997), 32.

¹⁵ Pargament, *The Psychology of Religion and Coping*, 131-271.

¹⁶ Shalom H. Schwartz - Sipke Huismans, "Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions", *Social Psychology Quarterly* 58/2 (1995), 88-107; Ali Ulvi Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M. Ü. İlahiyat

doymu ile nasıl bir ilişki içinde olduğu araştırılmaya değerdir. Özellikle Türkiye gibi dinin kültürel ve sosyal dokuda önemli bir yere sahip olduğu toplumlarda, bireylerin farklı din anlayışlarına yönelmeleri, yaşamdan duydukları memnuniyeti de etkileyebilmektedir.

Din anlayışı, bireyin dini davranışları ne ölçüde yerine getirdiğinden ziyade, dini zihinsel düzlemde nasıl algıladığı ve yorumladığıyla ilgilidir. Bu kavram, bireyin dini hangi entelektüel ve kategorik çerçevede değerlendirdiğini, dini olgulara yönelik düşünsel yaklaşımını ve dini hayatında nasıl anlamlandırdığını ifade eder. Dolayısıyla din anlayışı, dinin bilişsel boyutuna işaret eden ve bireyin dine yönelik bakış açısını şekillendiren içsel bir tutumdur.¹⁷ Bu yönüyle din anlayışı, dindarlık (inanma ve pratik düzeyi), dini yönelim (dine ilişkin güdüler) ve dini hayat (toplumsal pratik ve tutumlar) kavramlarından ayrılır; zira din anlayışı bu kavramların üzerinde yer alan ve onlara temel teşkil eden daha üst düzey bir yorum kategorisidir.¹⁸ Literatürde din anlayışının farklı boyutlarda ortaya çıkabileceği görülmektedir. Örneğin konuyla ilgili yapılan bir çalışma, din anlayışının tek biçimli bir yapı arz etmediği, bireylerin dini olguları farklı zihinsel çerçevelerle yorumlayabildiklerini ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre din anlayışı, Geleneksel-İlmihalci, Siyasal-İslamcı ve Modernist olmak üzere üç temel boyutta şekillenmektedir. Bu üç boyut, din anlayışlarını belirlemede anlamlı bilişsel yönelimleri yansıtmaktadır.¹⁹ İslam anlayışı üzerine gerçekleştirilen bir diğer araştırma, bu anlayışın tek tip bir yapı arz etmediğini; aksine, farklı tarihsel, düşünsel ve sosyolojik kaynaklardan beslenen çeşitli yönelimler içerdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin İslam anlayışları, Tasavvufî, Selefi, Siyasal ve Modernist olmak üzere dört temel kategoride sınıflandırılmaktadır. Bu dört yaklaşım, öğrencilerin dini algılarını şekillendiren farklı zihinsel çerçeveleri ve dinî düşünceye ilişkin çeşitli bilişsel yönelimleri yansıtmaktadır.²⁰

Bu çalışmada ele alınan iki temel din anlayışı, seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel yaklaşımlardır.²¹ Seküler-mesafeli din anlayışı, bireyin dini değerlere ve kurumlara mesafeli, eleştirel ve birey merkezli bir yaklaşımla bakmasını ifade eder.²² Seküler-mesafeli yaklaşımda din, toplumsal yaşamın merkezinde değil, daha çok özel alanla sınırlı bir olgu olarak görülür. Dini otoriteye, geleneksel dini normlara ve kurumsal yapıya duyulan güven zayıftır; birey dini, kişisel bir tercih ve yoruma açık bir alan olarak değerlendirir. Muhafazakâr-geleneksel anlayış ise bireyin dini değerlere, geleneksel öğretiye ve dini otoriteye bağlılık gösterdiği, dini yaşamı günlük hayata yön veren temel bir referans olarak benimsediği yaklaşımı ifade eder.²³ Bu çerçevede din hem bireysel hem toplumsal yaşamı şekillendiren merkezi bir unsur olarak görülür. Dini bilgi ve uygulamalar, geleneksel yorumlarla sürdürülür. Bu farklı yaklaşımların bireylerin yaşam doyumu üzerindeki etkileri ise henüz yeterince açıklık kazanmamıştır.

Din ve dindarlık, bireyin karşılaştığı sorunlarla başa çıkma²⁴ ve yaşamını anlamlandırma²⁵ biçimlerinden biri olarak uzun süredir psikolojik iyi oluş araştırmalarında dikkate alınan önemli değişkenler arasında yer

Fakültesi Örneği", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/30 (2006), 133-167; Ali Ulvi Mehmedoğlu, "Gençlik, Değerler ve Din", *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, ed. Yurdagül Mehmedoğlu - Ali Ulvi Mehmedoğlu (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006), 251-319.

¹⁷ Abdullah İnce vd., "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/46 (2022), 615-616; Abdullah İnce - Muhammed Furkan Koçak, "'Din Anlayışı' Nedir? Ne Değildir?", *Beliren Yetişkinlerde Din, Gelecek ve Eğitim*, ed. Abdullah İnce (Ankara: İlâhiyât, 2024), 109-112; Niyazi Akyüz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2002), 123-134.

¹⁸ İnce - Koçak, "Din Anlayışı", 103-109.

¹⁹ Akyüz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma".

²⁰ İbrahim Aşlamacı, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslam Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)", *İslam ve Yorum III Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar*, ed. Fikret Karaman (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018), 458-483.

²¹ İnce vd., "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği", 627-629.

²² İnce vd., "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği", 628; İnce - Koçak, "Din Anlayışı", 109-112.

²³ İnce vd., "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği", 628; İnce - Koçak, "Din Anlayışı", 109-112.

²⁴ Pargament, *The Psychology of Religion and Coping*.

²⁵ Park, "Religion as a Meaning-Making Framework"; Raymond F. Paloutzian - Crystal L. Park, "Integrative Themes in the Current Science of the Psychology of Religion", *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, ed. Raymond F. Paloutzian - Crystal L. Park (New York: Guilford Press, 2005), 13-15; Crystal L. Park - Raymond F. Paloutzian, "One Step toward Integration and an Expansive Future",

almaktadır. Nitekim yapılan çok sayıda ampirik çalışma, dindarlıkla yaşam doyumu gibi öznel iyi oluş göstergeleri arasında pozitif yönde ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur.²⁶ Özellikle dindar bireylerin, yaşamlarına dair daha yüksek düzeyde tatmin deneyimledikleri ve genel mutluluk seviyelerinin daha yüksek olduğu, farklı kültürel bağlamlarda da gözlemlenmiştir. Ancak bu ilişkinin nasıl ve hangi mekanizmalar aracılığıyla ortaya çıktığı sorusu tartışmalı bir alandır.²⁷ Diğer taraftan, yaşam doyumu üzerindeki olumlu etkiler yalnızca muhafazakâr bir din anlayışına mı özgüdür? Yoksa bireyin seküler bir yaklaşımla kurduğu anlam ve aidiyet biçimleri de benzer düzeyde psikolojik yarar sağlayabilir mi? Bu sorular, dindarlığın yaşam doyumuyla ilişkisini ele alan araştırmalarda, farklı din anlayışlarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bazı araştırmacılar, dindarlığın yaşam doyumunu artırıcı etkisinin sadece dinî bağlamla sınırlı kalmadığını, benzer sosyal entegrasyon işlevlerinin seküler bağlamlarda da karşılanabileceğini savunarak bu alanda karşılaştırmalı analizlerin gerekliliğine dikkat çekmektedir.²⁸

Bu çalışmada ise söz konusu ilişkinin artık iyi bilinen varlığına odaklanmak yerine, dinin bireyde nasıl işlediği sorusuna yönelmek amaçlanmaktadır. Özellikle bireylerin benimsediği din anlayışlarının -yani dinî olgulara karşı geliştirdikleri bilişsel tutumların- yaşam doyumu üzerindeki etkisinin ayırt edici biçimde ele alınması gerekmektedir. Çünkü dindarlık, yekpare bir yapı değil; aksine bireyden bireye farklılaşan yorumlayıcı çerçeveleri içeren çok boyutlu bir yapıdır. Bu bağlamda seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışlarının yaşam doyumu üzerindeki yordayıcı etkilerini incelemek, dinin bireysel iyi oluş üzerindeki etkisini daha ayrıntılı ve açıklayıcı biçimde değerlendirme imkânı sunacaktır.

Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin benimsedikleri din anlayışları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi konu edinen bu araştırmanın amacı, seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışlarının yaşam doyumu üzerindeki yordayıcı rolünü incelemektir. Ayrıca demografik değişkenlerin yaşam doyumuyla nasıl etkileşime girdiği de analiz edilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın temel sorusu şudur: Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin benimsedikleri farklı din anlayışları, yaşam doyumlarını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır? Bu soru etrafında şekillenen çalışma, bireylerin öznel iyi oluş düzeylerinde din anlayışlarının ne ölçüde etkili olduğunu irdelemeyi ve dinin psikolojik işlevlerini anlamada içeriksel farklılıkların rolünü açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, dinin birey psikolojisi üzerindeki etkisini anlamaya yönelik literatüre bir katkı sunmayı ve bireylerin yaşam doyumuna yönelik kapsayıcı değerlendirmelere zemin hazırlamayı hedeflemektedir. Araştırmanın amacı kapsamında alanyazındaki çalışmalar dikkate alınarak üç temel hipotez sınamaya tabi tutulacaktır:

H1: Seküler-mesafeli din anlayışı, yaşam doyumunu negatif yönde yordar.

H2: Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı, yaşam doyumunu pozitif yönde yordar.

H3: Seküler-mesafeli din anlayışı ile muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasında negatif ilişki vardır.

Bu çalışmada ayrıca demografik değişkenlerin bağımlı değişken olan yaşam doyumu üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra demografik değişkenler ile yaşam doyumu, seküler-mesafeli din anlayışı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasındaki ilişkiler istatistiksel testler aracılığıyla incelenecektir.

Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality, ed. Raymond F. Paloutzian - Crystal L. Park (New York: Guilford Press, 2005), 555-556.

²⁶ Dar - Iqbal, "Religious Commitment and Well-Being in College Students"; Lim - Putnam, "Religion, Social Networks, and Life Satisfaction"; Ed Diener vd., "The Religion Paradox: If Religion Makes People Happy, Why Are So Many Dropping Out?", *Journal of Personality and Social Psychology* 101/6 (2011), 1278-1290; Anne Bergan - Jasmin Tahmeseb McConatha, "Religiosity and Life Satisfaction", *Activities, Adaptation & Aging* 24/3 (2000), 23-34; Ellison vd., "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?"; Neal Krause, "Religious Meaning and Subjective Well-Being in Late Life", *The Journals of Gerontology Series B* 58/3 (2003), 160-170; Yaden vd., "A Meta-Analysis of Religion/Spirituality and Life Satisfaction".

²⁷ Lim - Putnam, "Religion, Social Networks, and Life Satisfaction", 914-917; Dar - Iqbal, "Religious Commitment and Well-Being in College Students", 2288.

²⁸ Ellison vd., "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?", 105.

1. Yöntem

Bu çalışmada nicel araştırma yaklaşımı²⁹ temel alınmış ve değişkenler arası ilişkiler ile bu değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla ilişkisel tarama deseni³⁰ uygulanmıştır.

1.1. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcılarını, 199'u erkek ve 363'ü kadın olmak üzere toplam 562 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Yaşları 18 ile 29 arasında değişmektedir (M=22.85; SD=2.69). Katılımcıların %20.6'sı Mühendislik Fakültesi (n=116), %17.8'i İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (n=100), %9.8'i Fen-Edebiyat Fakültesi (n=89), %9.6'sı İlahiyat Fakültesi (n=55), %9.6'sı Eğitim Fakültesi (n=54), %7.7'si Sağlık Bilimleri Fakültesi (n=43), %6.9'u İletişim Fakültesi (n=39), %5.7'si Hukuk Fakültesi (n=32), %3.9'u Tıp ve Diş Hekimliği Fakülteleri (Tıp: n=19; Diş Hekimliği: n=3) ve %2.1'i Konservatuvar (n=12) öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların %3.4'ü hazırlık (n=19), %22.4'ü birinci sınıf (n=126), %40.0'ı ikinci sınıf (n=225), %23.0'ı üçüncü sınıf (n=129) ve %11.2'si dördüncü sınıf ve üzeri düzeyde (n=63) öğrenim görmektedir. Son olarak katılımcıların %6.0'ı gelir düzeyini "çok kötü" (n=34), %9.8'i "kötü" (n=55), %66.7'si "orta" (n=375), %16.4'ü "iyi" (n=92) ve %1.1'i "çok iyi" (n=6) olarak değerlendirmiştir.

1.2. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcı profiline ilişkin genel çerçeveyi oluşturmak amacıyla cinsiyet, yaş, gelir seviyesi ve sınıf düzeyi gibi temel demografik bilgilere yer veren bir bilgi formu kullanılmıştır.

Yaşam Doyumu Ölçeği: Bireylerin yaşamlarından genel olarak ne derece memnun olduklarını değerlendirmek amacıyla Diener ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, öznel iyi oluşun bilişsel bileşenini ölçmeye odaklanan beş maddelik tek boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır. Yedili Likert tipi yanıt formatına sahip olan ölçekten elde edilen yüksek puanlar, yüksek yaşam doyumunu ifade etmektedir. Geliştirme çalışmasında ölçeğin iç tutarlılığı yüksek bulunmuş (Cronbach's alfa = .87), test-tekrar test güvenilirliği ise .82 olarak raporlanmıştır. Ayrıca ölçek, benzer kavramlarla anlamlı ve güçlü ilişkiler göstermiştir.³¹ Türkçeye pek çok araştırmacı³² tarafından uyarlanan ölçeğin, bu çalışmada İmamoğlu tarafından öğrenci ve yetişkin örneklemeler üzerinde geçerlik-güvenirlik çalışması yapılarak Beşli Likert formatında adapte edilen ve .88 düzeyinde Cronbach alfa katsayısı bildirilen versiyonuna yer verilmiştir.³³ Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliğine ilişkin analiz sonucunda Cronbach's alfa katsayısı .793 düzeyinde bulunmuştur. Yaşam Doyumu Ölçeğine ilişkin örnek maddeler arasında "Pek çok açıdan ideallerime yakın bir yaşamım vardır." ve "Yaşamım beni tatmin ediyor." ifadeleri yer almaktadır.

Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği: 18-29 yaş aralığındaki bireylerin din anlayışlarını değerlendirmek amacıyla İnce ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Beşli Likert tipi bir yanıt formatına sahip olan ölçek;

²⁹ John W. Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (California: SAGE Publications, 2014), 3-4; Remzi Altunışık vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2012), 64-65.

³⁰ John J. Shaughnessy vd., *Research Methods in Psychology* (New York: McGraw-Hill, 2012), 175-177; Creswell, *Research Design*, 11-12; Şener Büyüköztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2020), 16-18; Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2012), 77-86.

³¹ Diener vd., "The Satisfaction with Life Scale".

³² Süreyya Köker, *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1991); Ali Ayten, *Tanrı'ya Sığınmak Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012); Abidin Dağlı - Nigah Baysal, "Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/59 (2016), 1250-1263.

³³ Başak Beydoğan, *Self-Construal Differences in Perceived Work Situation and Well-Being* (Ankara: Middle East Technical University, Unpublished Doctoral Dissertation, 2008), 83-84.

seküler-mesafeli din anlayışı, muhafazakâr-geleneksel din anlayışı, mistik-özcü din anlayışı ve kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin seküler-mesafeli din anlayışı boyutuna ilişkin Cronbach's alfa katsayısı .899; muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutuna ilişkin Cronbach's alfa katsayısı ise .775 olarak raporlanmıştır.³⁴ Bu çalışmada, amaca uygun olarak seküler-mesafeli din anlayışı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı alt boyutları kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirlik analizine göre Cronbach's alfa katsayısı seküler-mesafeli din anlayışı boyutu için .791, muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutu için .633 olarak belirlenmiştir.³⁵ Ölçeğin Seküler-Mesafeli Din Anlayışı boyutuna ilişkin örnek maddeler arasında "Herkes dini yorumlayabilir.", "Din ancak sınırlı sayıda konuya müdahale edebilir." ve "Günümüzde din katı bir şekilde yorumlanmaktadır." ifadeleri yer almaktadır. Muhafazakâr-Geleneksel Din Anlayışı boyutunda ise "Dini kurallar kesin bir şekilde belirlenmiştir." ve "Dini konular önceki âlimler tarafından yeterince açıklanmıştır." gibi maddeler bulunmaktadır.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın etik onayı İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından verilmiştir (Tarih: 31.07.2025, Oturum Sayısı: 17, Karar Sayısı: 2). Katılımcılara çalışmanın amacı çevrim içi bilgilendirme formu aracılığıyla sunulmuş ve katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Katılımcılar bütün materyalleri online olarak tamamlamışlardır. Çalışmanın tamamlanması yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Araştırma kapsamında veriler 2024-2025 yılının bahar döneminde online bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada gönüllü katılıma açık olan bireylerin dâhil edildiği kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.³⁶ Ayrıca mevcut katılımcıların başkalarını da çalışmaya yönlendirmesiyle örneklem sayısını artırmaya yönelik olarak kartopu örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır.³⁷ Araştırmada gerçekleştirilecek bağımsız örneklemler t-testi, korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri için gerekli örneklem büyüklüğü G*Power 3.1 programı kullanılarak belirlenmiştir. Çoklu regresyon analizinde orta etki büyüklüğü ($F^2 = .15$), anlamlılık düzeyi ($\alpha = .05$) ve istatistiksel güç ($1 - \beta = .95$) esas alınarak, altı yordayıcı değişkenli model için minimum $n = 146$ örneklem gereksinimi hesaplanmıştır. Korelasyon analizi için orta düzey etki ($\rho = .30$), $\alpha = .05$ ve $1 - \beta = .95$ parametreleri doğrultusunda gerekli en düşük örneklem büyüklüğü $n = 138$ olarak belirlenmiştir. Bağımsız örneklemler t-testinde ise orta etki büyüklüğü ($d = .50$), $\alpha = .05$ ve $1 - \beta = .95$ değerleri temel alınarak toplam $n = 210$ (her grupta 105 kişi) örneklem yeterli olduğu hesaplanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda araştırmada ulaşılan örneklem büyüklüğünün tüm analizler için istatistiksel açıdan yeterli olduğu görülmektedir.

Toplanan veriler öncelikle Microsoft Excel formatında derlenmiş, ardından analiz süreci için IBM SPSS Statistics ve IBM SPSS Amos yazılımlarına aktarılmıştır. Analiz öncesinde veri seti eksik veya aykırı değerlere karşı incelenmiş ve gerekli temizlik işlemleri uygulanmıştır. Değişkenler için tanımlayıcı istatistikler hesaplanarak genel dağılım ve merkezî eğilim ölçütleri değerlendirilmiştir. Kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alpha katsayıları hesaplanmış ve iç tutarlılık düzeyleri analiz edilmiştir. Ayrıca, ölçme modellerinin geçerliğini test etmek üzere doğrulayıcı faktör analizleri yürütülmüştür. Sürekli değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon katsayısından, değişkenler arası yordayıcı etkileri değerlendirmek üzere regresyon analizinden yararlanılmıştır.

³⁴ İnce vd., "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği".

³⁵ Altunışık vd., *Araştırma Yöntemleri*, 126; G. A. Morgan vd., *IBM SPSS for Introductory Statistics: Use and Interpretation* (New York: Routledge, 2011), 137.

³⁶ Neil Coulson, *Online Research Methods for Psychologists* (New York: Bloomsbury Academic, 2015).

³⁷ Altunışık vd., *Araştırma Yöntemleri*, 143.

1.4. Ön Analiz

Veri analizine geçmeden önce çalışmada kullanılan değişkenlerin temel özelliklerinin anlaşılması amacıyla ön analizler gerçekleştirilmiştir.³⁸ Bu kapsamda, değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri incelenmiş, verilerin normal dağılıma uygunluğu, aykırı değerlerin varlığı ve eksik veri durumu değerlendirilmiştir. Yapılan bu ön analizler, istatistiksel işlemlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi açısından temel bir zemin oluşturmıştır.

Veri toplama çevrimiçi ortamda gerçekleştirildiği için eksik veri oluşmamıştır. Veri setindeki değişkenler, uç değer analizi kapsamında incelenmiştir. İlk aşamada veri değerleri standart puanlara (z-skoru) dönüştürülmüş; ardından dağılımın yapısını ve potansiyel uç değerleri incelemek amacıyla kutu-çizgi (boxplot) grafikleriyle görsel değerlendirme yapılmıştır.³⁹ Yaşam doyumu değişkeninde 8, seküler-mesafeli din anlayışında 14 ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışında 12 uç değer saptanmıştır. Bu uç değerler incelenerek veri setinden çıkarıldıktan sonra analizlere uygun kalan örneklem sayısı 562 olarak belirlenmiştir (başlangıçta 596 örneklem bulunmaktaydı). Uç değerler temizlendikten sonra yaşam doyumu (-2.27 / 2.41), seküler-mesafeli (-1.83 / 2.13) ve muhafazakar geleneksel (-2.48 / 2.65) din anlayışı değişkenlerine ait z-skorlarının tamamının ± 3 aralığında kaldığı görülmüştür. Verilerin normal dağılıma uygunluğu incelendiğinde, çarpıklık ve basıklık değerlerinin sırasıyla yaşam doyumu için (-.224 / -.406), seküler-mesafeli din anlayışı için (.461 / -.357) ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı için (.047 / .003) olduğu görülmüştür. Bu değerlerin, ± 1 kabul edilen sınırlar içinde yer aldığı ve normal dağılıma uygunluk açısından kabul edilebilir düzeyde olduğu tespit edilmiştir.⁴⁰

1.5. Ölçüm Modellerinin Test Edilmesi

Temel analizlerden önce son olarak çalışmada kullanılan değişkenlerin ölçüm modelleri doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. DFA sonuçları, literatürde önerilen uyum iyiliği indeksleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.⁴¹ Verilerin normal dağılıma uygunluk göstermesi nedeniyle analizlerde Maximum Likelihood (ML) yöntemi tercih edilmiştir.

DFA sonuçlarına göre her bir yapının uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Yaşam doyumu değişkenine ilişkin modelin uyum indeksleri yüksek düzeyde bir uyumu göstermektedir ($\chi^2[4, N=562]=4.355$; $sd=4$; $\chi^2/sd=1.089$; SRMR=.0133; RMSEA=.013; CFI=1.00; NFI=.995; GFI=.997; AGFI=.989). Benzer şekilde, seküler-mesafeli din anlayışı değişkenine ilişkin model de iyi uyum düzeyindedir ($\chi^2[44, N=562]=85.526$; $sd=44$; $\chi^2/sd=1.944$; SRMR=.0328; RMSEA=.041; CFI=.965; NFI=.932; GFI=.973; AGFI=.960). Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı için elde edilen uyum indeksleri de modelin iyi uyum sağladığını ortaya koymaktadır ($\chi^2[5, N=562]=4.372$; $sd=5$; $\chi^2/sd=.874$; SRMR=.0166; RMSEA=.00; CFI=1.00; NFI=.986; GFI=.997; AGFI=.991). Analizler önerilen ölçme modellerinin veri ile anlamlı ve güçlü biçimde uyum sağladığını ve doğrulandığını göstermektedir.⁴² Ayrıca çoklu basıklık (multivariate kurtosis) kritik değerleri; yaşam doyumu için 1.310,

³⁸ Morgan vd., *IBM SPSS for Introductory Statistics*, 54.

³⁹ J. F. Hair vd., *Multivariate Data Analysis* (New York: Pearson, 2014), 62-68; Barbara G. Tabachnick - Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (New York: Pearson, 2007), 72-77; Craig A. Mertler vd., *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation* (New York: Routledge, 2022), 35-38.

⁴⁰ Darren George - Paul Mallery, *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step A Simple Guide and Reference* (New York: Routledge, 2016), 114-115; Hair vd., *Multivariate Data Analysis*, 69-72; Mertler vd., *Advanced and Multivariate Statistical Methods*, 38-40; Morgan vd., *IBM SPSS for Introductory Statistics*, 54-61; Tabachnick - Fidell, *Using Multivariate Statistics*, 79-80.

⁴¹ Rex B. Kline, *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (New York: Guilford Press, 2023), 172-178; Li-tze Hu - Peter M. Bentler, "Fit Indices in Covariance Structure Modeling: Sensitivity to Underparameterized Model Misspecification", *Psychological Methods* 3/4 (1998), 446-450; Peter M. Bentler, "Comparative Fit Indexes in Structural Models", *Psychological Bulletin* 107/2 (1990), 238-246; Dennis L. Jackson vd., "Reporting Practices in Confirmatory Factor Analysis: An Overview and Some Recommendations", *Psychological Methods* 14/1 (2009), 14-17.

⁴² Barbara M. Byrne, *Structural Equation Modeling With AMOS* (New York: Routledge, 2016), 86-102; Kline, *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, 156-173; Li-tze Hu - Peter M. Bentler, "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives", *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 6/1 (1999), 1-28.

seküler-mesafeli din anlayışı için 16.580 ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı için 3.148 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler değişkenlerin normal dağılıma yakın olduğunu desteklemektedir.⁴³ Ayrıca araştırmada yer alan tüm değişkenleri (yaşam doyumu, seküler-mesafeli din anlayışı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı) içeren ölçme modeli birlikte test edilmiştir. Modelin uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde, modelin veriyle iyi düzeyde uyum sağladığı görülmüştür ($\chi^2[185, N=562]=344.769$; $sd=185$; $\chi^2/sd=1.864$; $SRMR=.0486$; $RMSEA=.039$; $CFI=.936$; $NFI=.872$; $GFI=.945$; $AGFI=.932$).

2. Araştırma Sonuçları

Araştırma kapsamında yürütülen istatistiksel analizlerde üç aşamalı bir yaklaşım benimsenmiştir. İlk aşamada demografik değişkenlerin yaşam doyumu, seküler-mesafeli din anlayışı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile olan ilişkisini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve korelasyon analizleri uygulanmıştır. İkinci aşamada değişkenler arasındaki doğrusal ilişki düzeyini belirlemek için Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Son aşamada bağımsız değişkenlerin yaşam doyumunu ne ölçüde yordadığını ortaya koymak üzere çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Temel Değişkenlerin Karşılaştırılması (T-Testi)

	Cinsiyet	N	M	SS	df	t	p
Yaşam Doyumu	Erkek	199	2.7116	.79482	560	-.118	.906
	Kadın	363	2.7196	.75869			
Seküler Din Anlayışı	Erkek	199	2.3157	.63890	560	2.767	.006
	Kadın	363	2.1643	.60970			
Muhafazakâr Din Anlayışı	Erkek	199	2.9638	.69971	560	3.149	.002
	Kadın	363	2.7691	.70164			
Not: $p < .05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır; Tüm ölçekler 1 ile 5 arasında puanlanmıştır.							

Analizlere göre (Tablo 1) seküler-mesafeli din anlayışı [$t(560)=2.767$, $p<.05$] ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışının [$t(560)=3.149$, $p<.05$] cinsiyete göre farklılaştığı, ancak yaşam doyumunun [$t(560)=-.118$, $p>.05$] farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2: Yaş, Sınıf ve Gelir Algısı ile Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

		Yaşam Doyumu	Seküler Din Anlayışı	Muhafazakâr Din Anlayışı
	r	-.048	-.006	-.014
Yaş	p	.256	.883	.738
	n	562	562	562
	r	-.050	.002	-.020
Sınıf Düzeyi	p	.235	.962	.641
	n	562	562	562
	r	.359**	-.124**	.096*
Gelir Algısı	p	.000	.003	.023
	n	562	562	562
Not: * $p<.05$ (2-yönlü); ** $p<.01$ (2-yönlü)				

Bulgulara göre (Tablo 2) yaş ve sınıf düzeyi ile yaşam doyumu, seküler-mesafeli din anlayışı ve muhafazakâr-mesafeli din anlayışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak gelir algısı ile yaşam doyumu

⁴³ Sait Gürbüz, *Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 34-35.

($r=.359$; $p<.01$), seküler-mesafeli din anlayışı ($r=-.124$; $p<.01$) ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ($r=.096$; $p<.05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler ve İki Değişkenli Korelasyonlar

		M	S.S.	Range	1	2	3
1	Yaşam Doyumu	2.7167	.77098	1-5	1		
2	Seküler Din Anlayışı	2.2179	.62385	1-5	-.186**	1	
3	Muhafazakâr Din Anlayışı	2.8381	.70651	1-5	.260**	-.270**	1
Not: Ortalama puanlar kullanılmıştır; N=562							
** $p<.01$ (2-yönlü)							

Tanımlayıcı istatistikler doğrultusunda (Tablo 3) katılımcıların yaşam doyumu düzeyine ilişkin ortalama puanı 2.72 (SS=0.77), seküler-mesafeli din anlayışı puanı 2.22 (SS=0.62) ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı puanı ise 2.84 (SS=0.71) olarak belirlenmiştir. Değişkenler arası ilişkilere bakıldığında, yaşam doyumu ile seküler-mesafeli din anlayışı arasında negatif yönlü bir ilişki ($r=-.186$; $p<.01$), yaşam doyumu ile muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasında ise pozitif yönlü bir ilişki ($r=.260$; $p<.01$) saptanmıştır. Ayrıca seküler-mesafeli din anlayışı ile muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=-.270$; $p<.01$). Bu kapsamda seküler-mesafeli din anlayışı ile muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasında negatif ilişki olduğunu öne süren üçüncü hipotez desteklenmiştir.

Bu araştırmada yaşam doyumunun yordayıcıları olarak seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışlarının etkisi çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Ayrıca demografik değişkenlerin modele katkısını değerlendirmek amacıyla yaş, sınıf düzeyi ve gelir algısı sürekli; cinsiyet ise ikili (1 = erkek, 0 = kadın) formatta analize dâhil edilmiştir. Çoklu regresyon analizinin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için bazı ön koşulların karşılanması gerekmektedir. Bu doğrultuda analizden önce ilgili varsayımlar kontrol edilmiştir. Öncelikle araştırmada kullanılan değişkenlerin normal dağılım özellikleri gösterdiği belirlenmiştir. Korelasyon matrisine bakıldığında değişkenler arasındaki ikili korelasyonların .80'in altında olduğu görülmüştür. Bu durum değişkenler arasında aşırı ilişki bulunmadığını göstermektedir. Değişkenler arasındaki çoklu bağlantı (multicollinearity) riskini değerlendirmek amacıyla bağlantılılık istatistikleri incelenmiştir. Varyans Büyütme Faktörü (VIF) değerleri 1.052 ile 1.455 arasında değişmekte olup, tamamı 10 sınırının altındadır. Bu durum değişkenler arasında ciddi bir bağlantı problemi olmadığını göstermektedir. Ayrıca tolerans değerleri .687 ile .951 arasında yer almakta ve her biri .20 eşliğinin üzerinde seyretmektedir. Kollinearite teşhisine ilişkin Condition Index değerlerinin de 3.17 ile 11.09 arasında değiştiği ve 30'un altında kaldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, modelde çoklu bağlantı (multicollinearity) sorununa rastlanmadığı anlaşılmaktadır. Hata terimlerine ilişkin incelenen artık (residual) istatistiklerinde, standartlaştırılmış hata değerlerinin -2.253 ile 2.909 arasında değiştiği ve ± 3.29 aralığını aşmadığı belirlenmiştir. Ayrıca Cook's Distance değeri .035 olup, bu değer 1'in altında kalması, veri setinde aykırı gözlem bulunmadığını göstermektedir. Son olarak Durbin-Watson istatistiği 2.115 olarak hesaplanmış ve bu değer 1 ile 3 arasında, 2'ye yakın bir noktada yer alarak hata terimlerinin birbirinden bağımsız olduğunu göstermektedir.⁴⁴

⁴⁴ Mertler vd., *Advanced and Multivariate Statistical Methods*; Tabachnick - Fidell, *Using Multivariate Statistics*; Andy P. Field, *Discovering Statistics Using SPSS* (California: SAGE Publications, 2009).

Tablo 4: Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişkenler	B	Std. Hata	β	t	p
Sabit	6.221	2.388		2.605	.009
Seküler	-.051	.023	-.090	-2.223	.027
Muhafazakâr	.222	.044	.204	5.038	.000
Cinsiyet	.011	.318	.001	.033	.973
Yaş	.020	.105	.009	.193	.847
Sınıf	-.032	.176	-.008	-.182	.855
Gelir	1.712	.205	.328	8.365	.000
R=.433 R ² =.187					
F(6-555)=21.330 p=.000					
Not: β =Standartlaştırılmış regresyon katsayısı; B=Metrik (standartlaştırılmamış) regresyon katsayısı					

Araştırmada yaşam doyumunu yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Bağımlı değişken yaşam doyumu olarak belirlenmiş; seküler-mesafeli din anlayışı, muhafazakâr-geleneksel din anlayışı, cinsiyet (erkek: 1, kadın: 0), yaş, sınıf düzeyi ve gelir algısı bağımsız değişkenler olarak modele dâhil edilmiştir. Analiz sonucunda (Tablo 4) modelin anlamlı olduğu görülmüştür [F(6-555)=21.330, $p<.001$]. Modelin açıklayıcılık düzeyi $R^2=.187$ olup bu değişkenlerin yaşam doyumu değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %18.7'sini açıkladığı belirlenmiştir (Adj. $R^2=.179$). Regresyon katsayıları incelendiğinde; seküler-mesafeli din anlayışının yaşam doyumunu negatif yönde yordadığı ($\beta=-0.090$, $p=.027$), muhafazakâr-geleneksel din anlayışının yaşam doyumunu pozitif yönde yordadığı ($\beta=0.204$, $p<.001$), gelir algısının yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif biçimde yordadığı ($\beta=0.328$, $p<.001$) tespit edilmiştir. Cinsiyet ($p=.973$), yaş ($p=.847$) ve sınıf düzeyi ($p=.855$) değişkenlerinin ise yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisi bulunmamıştır. Standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) dikkate alındığında, yaşam doyumu üzerinde en güçlü yordayıcı değişkenin gelir algısı olduğu; bunu sırasıyla muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ve seküler-mesafeli din anlayışının izlediği görülmektedir. Yordayıcı değişkenler ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelendiğinde, muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ($r=.260$), ancak diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde bu ilişkinin düzeyi $r=.209$ olarak belirlenmiştir. Seküler-mesafeli din anlayışı ile yaşam doyumu arasında ise negatif yönde bir ilişki gözlenmiştir ($r=-.186$). Fakat bu ilişkinin diğer değişkenlerden arındırılmış hali $r = -.094$ 'tür. Ayrıca gelir algısı ile yaşam doyumu arasında pozitif bir ilişki saptanmış ($r=.359$) ve bu ilişki kısmi korelasyon analizinde $r=.335$ olarak hesaplanmıştır. Çoklu regresyon sonuçları seküler-mesafeli din anlayışının yaşam doyumunu negatif yönde, muhafazakâr-geleneksel din anlayışının ise pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Bu bulgular doğrultusunda H1 ve H2 hipotezleri desteklenmiştir. Demografik değişkenlerin modele dahil edilmesine yönelik yapılan ek analizlerde ise yalnızca gelir algısının yaşam doyumuyla anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna karşılık cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin yaşam doyumu ile anlamlı bir ilişkisi tespit edilmemiştir.

3. Tartışma

Bu araştırmada beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerde seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışlarının yaşam doyumu ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı farklı din anlayışlarının yaşam doyumunu nasıl yordadığını ortaya koymak olduğundan tartışma bölümünde öncelikle araştırmanın temel hipotezlerine ilişkin bulgular ele alınmıştır. Ayrıca cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve gelir algısı gibi demografik değişkenlerle din anlayışları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler ikincil analizler kapsamında değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, araştırma hipotezleri ve mevcut literatür bağlamında tartışılmıştır.

Araştırmanın ilk hipotezinde seküler-mesafeli din anlayışının yaşam doyumunu negatif yönde yordayacağı varsayılmıştır. Çoklu regresyon analizinden elde edilen sonuçlar bu varsayımı doğrular niteliktedir. Regresyon analizine göre seküler-mesafeli din anlayışı yaşam doyumunu negatif yönde yordamaktadır ($\beta = -0.090$, $p = .027$). Bu durum iki değişken arasındaki basit korelasyon düzeyinde de gözlenmiştir ($r = -.186$; $p < .01$). Bu bulgu seküler-mesafeli din anlayışı perspektifinin yaşam doyumunu ile uyumsuzluk taşıyabileceğine işaret etmektedir. Ulaşılan bu sonuç bazı çalışmalarda da benzer biçimde gözlemlenmiştir. Örneğin bir çalışmada gerilimli inanç ile yaşam doyumunu arasında negatif bir ilişki tespit edilirken; intiharın kabul edilebilirliği ile esnek inanç ve gerilimli inanç arasında da pozitif ilişki olduğu ortaya konmuştur.⁴⁵ Her ne kadar seküler-mesafeli din anlayışı kavramsal olarak gerilimli inanç ile tam olarak örtüşmese de her iki yaklaşımın da dini yapılarla uyumsuzluk veya mesafe içeren yönleri nedeniyle yaşam doyumuyla negatif ilişkiler ortaya koyduğu görülmektedir. Diğer taraftan bir başka araştırma dini bağlılığın yaşamdaki anlam duygusunu güçlendirdiğini ve bunun da bireylerin iyi oluşuna olumlu katkı sağladığını göstermektedir.⁴⁶ Araştırma sonuçları dini bağlılığın düşük olduğu bireylerde yaşam anlamı ve doyum düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.⁴⁷ Bu durum seküler-mesafeli din anlayışının hayata anlam katma ve doyum konusunda her zaman yeterli olamayabileceğini düşündürmektedir. Seküler eğilimin dini yapılara mesafe ya da eleştirel bir duruş içermesi, bireyin yaşam doyumunu destekleyici sosyal veya manevi kaynaklardan daha sınırlı biçimde yararlanmasına yol açabilir. Dolayısıyla bu yaklaşımın yaşam doyumunu üzerinde olumsuz yönde etkiler ortaya çıkarabileceği söylenebilir.

Araştırmanın ikinci varsayımı muhafazakâr-geleneksel din anlayışının yaşam doyumunu olumlu şekilde etkilediği yönündedir. Yapılan analizler bu hipotezin istatistiksel olarak doğrulandığını göstermektedir. Regresyon analizine göre muhafazakâr-geleneksel din anlayışı yaşam doyumunu pozitif yönde yordamaktadır ($\beta = 0.204$, $p < .001$). Bu eğilim iki değişken arasındaki ikili korelasyon analizinde de doğrulanmıştır ($r = .260$; $p < .01$). Bu bulgu geleneksel dindarlık biçimlerinin yaşam doyumunu artırabileceğine işaret etmektedir. Literatürde muhafazakâr dindarlığın iyi oluşla pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koyan benzer araştırmalar vardır. Örneğin din ve maneviyatın çeşitli boyutlarıyla yaşam doyumunu arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırma, muhafazakâr-geleneksel din anlayışının yaşam doyumunu artırabileceğine işaret etmektedir.⁴⁸ Nitekim yaşam doyumuyla dindarlık, maneviyat, dini katılım, dini uygulamalar ve dini/manevi deneyimler arasında gözlenen pozitif korelasyonlar, geleneksel dini değerlere sahip bireylerin yaşamdan daha yüksek düzeyde doyum sağladığını göstermektedir.⁴⁹ Bir başka çalışmada da geleneksel dini değerlere daha yakın olan bireylerin, daha yüksek yaşam doyumunu düzeylerine sahip olma eğiliminde oldukları ortaya konmuştur.⁵⁰ Bir diğer çalışmada da yaşam doyumunu ile kesin inanç arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilirken, intiharın kabul edilebilirliği ile kesin inanç arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.⁵¹ Başka bir çalışmada da Allah, ahiret ve kader gibi temel inançlara sahip bireylerin yaşam doyumlarının ve öznel iyi oluş düzeylerinin, bu konularda şüphe duyan ya da inançsız olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁵² Karaca'nın farklı kelâm ekollerinin kader anlayışlarını karşılaştırdığı çalışmada, Ehl-i Sünnet çizgisindeki kader anlayışını benimseyen bireylerin hem sürekli hem de durumluk

⁴⁵ Fatma Gül Cırhinlioglu - Üzeyir Ok, "İnanç Ya Da Dünya Görüşü Biçimleri İle İntihara Yönelik Tutum, Depresyon ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34/1 (2010), 5.

⁴⁶ Dar - Iqbal, "Religious Commitment and Well-Being in College Students", 2292-2293.

⁴⁷ Ellison vd., "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?", 109-117; Bergan - McConatha, "Religiosity and Life Satisfaction".

⁴⁸ Yaden vd., "A Meta-Analysis of Religion/Spirituality and Life Satisfaction".

⁴⁹ Yaden vd., "A Meta-Analysis of Religion/Spirituality and Life Satisfaction", 4154.

⁵⁰ Krause, "Religious Meaning and Subjective Well-Being in Late Life", 166-167.

⁵¹ Cırhinlioglu - Ok, "İnanç Ya Da Dünya Görüşü Biçimleri İle İntihara Yönelik Tutum, Depresyon ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler", 5.

⁵² Fatma Balcı Arvas, "Öznel İyi-Oлма Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2017), 186-190.

kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu; buna karşılık Mu'tezile çizgisindeki kader anlayışını benimseyen bireylerin daha yüksek kaygı düzeyleri sergilediği belirtilmektedir.⁵³ Araştırma bulguları, muhafazakâr-geleneksel din anlayışının bireylerin yaşam doyumunu artırıcı bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Buna karşılık seküler-mesafeli din anlayışının baskın olduğu durumlarda yaşam doyumunun görece daha düşük seviyelerde seyredebildiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'de ayrıca seküler-muhafazakâr ayrımı, din ve yaşam doyumunu ilişkisini yalnızca bireysel inanç düzeyinden değil, aynı zamanda sosyal kimlik ve toplumsal aidiyet üzerinden de şekillendirebilmektedir. Kolektivist kültürel yapıda, özellikle muhafazakâr bireyler daha güçlü sosyal destek sistemlerine (örneğin dini törenlere katılım ve dini cemaatler aracılığıyla) sahip olabilmektedir. Bu durum yaşam doyumunu olumlu etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.⁵⁴ Öte yandan seküler-mesafeli din anlayışına sahip bireylerin, dini pratiklerden ziyade modern yaşam tarzlarına yönelme eğiliminde olmaları, geleneksel sosyal ağlardan uzaklaşabilmelerine ve buna bağlı olarak daha düşük düzeyde sosyal bağlılık hissetmelerine yol açabilir.⁵⁵ Bu durum seküler-mesafeli din anlayışına sahip bireylerin sosyal destek sistemlerine daha sınırlı erişimlerinin, yaşam doyumlarını dolaylı olarak olumsuz yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir. Sonuç olarak bu çalışma farklı din anlayışlarının yaşam doyumunu üzerinde farklı etkiler ortaya çıkardığını göstermektedir. Seküler-mesafeli din anlayışı yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilerken, muhafazakâr-geleneksel din anlayışı yaşam doyumunu olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum dinin sadece inançla ilgili bir sistem olmadığını, aynı zamanda bireylerin yaşamdan aldıkları doyumunu etkileyen önemli bir psikososyal kaynak olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın ikincil analizleri kapsamında demografik değişkenlerin modele katkısı da incelenmiştir. Bulgular gelir algısının yaşam doyumunu üzerinde en güçlü yordayıcı değişken olduğunu göstermektedir ($\beta = 0.328$, $p < .001$). Standardize katsayılar göre gelir algısı, hem muhafazakâr-geleneksel din anlayışından ($\beta = 0.204$) hem de seküler-mesafeli din anlayışından ($\beta = -0.090$) daha güçlü bir etkiye sahiptir. Bu sonuç yaşam doyumunun sadece dini/manevi değil aynı zamanda maddi koşullardan da önemli ölçüde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalarda yaşam doyumunun temel belirleyicileri arasında algılanan ekonomik refah düzeyinin önemli bir yer tuttuğu belirtilmiştir.⁵⁶ Araştırma sonuçları belirli bir gelir düzeyine kadar ekonomik refahın yaşam memnuniyetini artırdığını, bu düzeyin altında kalan bireylerde ise maddi kaygıların yaşam doyumunu ciddi biçimde düşürdüğünü göstermektedir. Bu durum ekonomik güvence ve temel ihtiyaçların karşılanması öznel iyi oluş üzerinde önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir.⁵⁷ Bu bağlamda gelir algısı yaşam doyumunu belirleyen çevresel ve gerçekçi bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Gelir algısının yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmasına karşın, diğer demografik değişkenler aynı yönde bir katkı göstermemiştir. Yaş, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerinin yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisinin olmadığı bulunmuştur (sırasıyla $p = .847$, $p = .973$, $p = .855$). Bu bulgu, yaşam doyumunun yalnızca biyolojik yaşa veya sınıfsal pozisyona bağlı olarak değişmediğine işaret

⁵³ Faruk Karaca, "Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma (Farklı Kader Algılarının Psikoterapik Değeri Üzerine)", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/3 (2006), 486-489; Nurun Nisa Bayram - Faruk Karaca, "Kader Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2025), 136-138; Saffet Kartopu, "Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi-(Kahramanmaraş Örneği)", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (01 Haziran 2013), 254-259.

⁵⁴ Lim - Putnam, "Religion, Social Networks, and Life Satisfaction", 919-927; Diener vd., "The Religion Paradox", 1287-1289.

⁵⁵ Mustafa Tekin, "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri", *İnsan ve Toplum* 2/4 (2012), 181-204.

⁵⁶ Arvas, "Öznel İyi-Oлма Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme", 185; Ed Diener - Shigehiro Oishi, "Money and Happiness: Income and Subjective Well-Being Across Nations", *Culture and Subjective Well-Being* (Cambridge: The MIT Press, 2000), 185-218; Daniel Kahneman - Angus Deaton, "High Income Improves Evaluation of Life but Not Emotional Well-Being", *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 107/38 (2010), 16490-16492; Meliha Tuzgöl Dost, "Güney Afrika ve Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim* 35/158 (2010), 85.

⁵⁷ Tuzgöl Dost, "Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş ve Yaşam Doyumları", 76.

etmektedir. Bu sonuç bazı önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir.⁵⁸ Özellikle üniversite öğrencileri gibi beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerde, yaş ve sınıf gibi değişkenlerin etkisinin görece düşük olması, gelişimsel psikoloji kuramlarıyla da uyumludur.⁵⁹ Nitekim Arnett'e göre beliren yetişkinlik, bireylerin kimlik arayışında olduğu ve henüz tam olarak sosyal rollerin oturmadığı bir dönemdir.⁶⁰ Bu bağlamda yaş veya öğrenim görülen sınıf gibi değişkenler henüz yaşam doyumunu belirlemede baskın faktörler hâline gelmemiş olabilir. Cinsiyetin de yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması, bazı önceki araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Nitekim her ne kadar yetişkin örneklemelerde yapılan bazı çalışmalarda⁶¹ yaşam doyumunun cinsiyete göre farklılık gösterdiği rapor edilmiş olsa da üniversite öğrencileri⁶² ve ergenler⁶³ üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda cinsiyetler arasında yaşam doyumunu açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bu durum özellikle modern eğitim ortamlarında kadın ve erkek bireylerin benzer çevresel, akademik ve sosyal koşullara maruz kalmalarıyla açıklanabilir.

Elde edilen bulgular dinin yalnızca metafizik bir inanç sistemi olmanın ötesinde, bireylerin yaşamdan aldıkları doyumunu şekillendiren önemli bir psikososyal kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin sadece dini yönelimlerle sınırlı olmadığı; ekonomik koşullar ve bireyin gelir algısı gibi maddi unsurların da bu sürece güçlü biçimde etki ettiği görülmektedir. Gelir algısı, dini inanç sistemleriyle birlikte bireyin yaşam doyumunu belirleyen etkili bir çevresel değişken olarak öne çıkmaktadır. Bu durum yaşam doyumunu anlamaya yönelik çok boyutlu bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulamakta; maddi istikrar ile manevi anlam sistemlerinin birlikte ele alındığı takdirde, daha kapsamlı ve dengeli bir iyilik hâli modelinin mümkün olabileceğini göstermektedir. Öte yandan modelin açıklayıcılık düzeyinin sınırlı kalması ($R^2=.187$), yaşam doyumunun yalnızca din anlayışı ya da gelir düzeyi gibi sınırlı değişkenlerle bütünüyle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Bu sonuç yaşam doyumunun çok yönlü bir yapıya sahip olduğunu ve farklı faktörlerin (örneğin kişilik özellikleri ve sosyal destek gibi) de bu yapının anlaşılmasında belirleyici rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmada test edilen üçüncü hipotez, seküler-mesafeli din anlayışı ile muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasında negatif bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Elde edilen bulgular bu hipotezi doğrulamaktadır. İki anlayış arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır ($r = -0.270$, $p < .01$). Bu sonuç, iki din anlayışının birbirinden farklı yönelimleri temsil ettiğini, dolayısıyla bireylerin bu iki tutumu aynı anda güçlü biçimde benimsemesinin düşük olasılıkla gerçekleştiğini göstermektedir. Seküler-mesafeli yaklaşım, dini kimliğin toplumsal ve kurumsal boyutlarından uzaklaşmayı içerirken; muhafazakâr-geleneksel yaklaşım, dini değerlere bağlılığı, aidiyeti ve geleneksel normlara uyumu öne çıkarır. Bu nedenle bireylerin bu iki anlayışı aynı anda benimsemeleri pek olası değildir ve aralarındaki negatif ilişki teorik olarak da anlamlıdır. Benzer şekilde literatürde modernleşme süreciyle birlikte seküler tutumların artmasının, geleneksel dini anlayışların etkisini azalttığı ifade edilmektedir.⁶⁴ Bu bağlamda sekülerleşme, bireyin dinle olan bağını kurumsal düzeyde zayıflatmakta ve bu durum muhafazakâr din anlayışıyla örtüşmemektedir. Yapılan araştırmalar, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerde seküler-mesafeli din anlayışının güçlenmesinin, muhafazakâr-geleneksel din anlayışından uzaklaşma eğilimiyle birlikte seyrettiğini ortaya koymaktadır.⁶⁵

⁵⁸ Irmak Arslan - Hakan Bektaş, "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Ölçülmesi", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 8 (2019), 779.

⁵⁹ Arnett, "Emerging Adulthood: A Theory of Development".

⁶⁰ Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 9-11.

⁶¹ Arvas, "Özel İyi-Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme", 179.

⁶² Arslan - Bektaş, "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Ölçülmesi", 777; Tuzgöl Dost, "Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Özel İyi Oluş ve Yaşam Doyumları", 85.

⁶³ Mustafa Kılınc - Kıvanç Uzun, "Ergenlerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcıları Olarak Direkt ve Dolaylı Akran Baskısı", *OPUS International Journal of Society Researches* 16/28 (2020), 1255.

⁶⁴ Asım Yapıcı - Münir Yıldırım, "Küreselleşme Sürecinin Dinî Kimliklere Etkisi: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme", *Dini Araştırmalar* 6/17 (2003), 135; Tekin, "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri", 196-197.

⁶⁵ Abdullah İnce, "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı-Gelecek Beklentisi İlişkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği", *Eskişeyi* 54 (2024), 965.

Çalışmada ayrıca demografik değişkenlerle din anlayışları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler ikincil analizler kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre seküler-mesafeli din anlayışı [$t(560)=2.767$, $p<.01$] ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı [$t(560)=3.149$, $p<.01$] cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir. Erkek katılımcılar seküler-mesafeli din anlayışında daha yüksek ortalama puan alırken ($X=2.32$), kadınlar bu anlayışta daha düşük puan almıştır ($X=2.16$). Muhafazakâr-geleneksel din anlayışında da erkeklerin ortalaması ($X=2.96$) kadınlara göre daha yüksektir ($X=2.77$). Öte yandan yaşam doyumu açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$t(560)=-0.118$, $p=.906$]. Bu araştırmanın bulguları, din anlayışlarının kadın ve erkekler arasında farklılaştığını göstermektedir. Erkeklerin hem seküler-mesafeli hem de muhafazakâr-geleneksel din anlayışında daha yüksek puan alması, dini tutumlarının daha çeşitli olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşılık kadınların bu iki din anlayışında daha düşük puanlar alması, onların daha çok bireysel ve içsel dini yaklaşımlara yakın olabileceklerini düşündürmektedir. Diğer taraftan iki din anlayışı arasında negatif bir ilişki bulunmasına rağmen erkeklerin her iki boyutta da daha yüksek puan alması, birey düzeyindeki ilişkiyle grup ortalamalarının farklı şekilde işleyebileceğini göstermektedir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde bazı araştırmalarda sekülerlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Bu çalışmalarda erkek katılımcıların sekülerlik puan ortalamalarının kadın katılımcılara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.⁶⁶ Söz konusu bulgu, seküler yaklaşımların toplumsal cinsiyet bağlamında farklı biçimlerde içselleştirildiğini ve erkeklerin seküler eğilimlere daha açık olabileceğini göstermektedir. Hristiyan veya post-Hristiyan bağlamlarda yürütülen güncel ampirik araştırmalar, kadınların erkeklere kıyasla daha dindar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılık, yalnızca kilise katılımıyla sınırlı kalmamakta; dine yönelik tutum, mezhep üyeliği, dini inanç, dini deneyim ve Tanrı ile manevi bağlantı gibi dindarlığın çeşitli göstergelerinde de kadınlar lehine tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir. Üstelik bu bulgular, Afrika, Avustralya, Kanada, ABD ve Batı Avrupa gibi birçok farklı coğrafyada benzer şekilde rapor edilmiştir.⁶⁷ Türkiye’de ise cinsiyet ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Bu nedenle cinsiyet ve dindarlık ilişkisine dair kesin bir yargıya ulaşmak oldukça zordur. Literatürde, özellikle meta-analitik çalışmalar dikkate alındığında, dindarlığın bazı boyutlarında kadınların, bazı boyutlarında ise erkeklerin öne çıktığı görülmektedir. Öte yandan, bazı araştırmalarda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak genel eğilim, kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde dindarlık sergilediği yönündedir.⁶⁸ Yapıcı, kadınların daha duygusal, geleneksel ve mistik eğilimli bir dinî yapıya sahip olduğunu, erkeklerin ise dini bilgiyi ve düşünsel boyutu ön planda tutan bir yaklaşıma daha yatkın olduklarını ifade etmektedir. O, bu farklılıkların biyolojik değil, toplumsal olarak inşa edilen cinsiyet rolleriyle ilişkili olduğunu vurgular.⁶⁹ Nitekim kadınların, içsel dindarlık göstergeleri açısından (örneğin kişisel dua ya da bireysel inanç gibi) erkeklere kıyasla daha yüksek puanlar aldığı sıklıkla rapor edilmiştir.⁷⁰

Araştırma bulgularına göre yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin yaşam doyumu, seküler-mesafeli din anlayışı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile ilişkisi anlamlı bulunmamıştır. Bu durum yaşam doyumu ve seküler-muhafazakâr din anlayışlarının beliren yetişkinlik döneminde (özellikle üniversite öğrencileri arasında) yaştan ve sınıf düzeyinden bağımsız olarak şekillenebileceğini düşündürmektedir. Nitekim Arnett, beliren yetişkinlik döneminin (18–29 yaş arası) bireylerin kimlik, değer ve inanç sistemlerini keşfettikleri bir

⁶⁶ Mesut Zavalı, *Sekülerleşme Sürecinde Üniversite Gençliğinin Dini Eğilimi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024), 224.

⁶⁷ Leslie J. Francis - Gemma Penny, “Gender Differences in Religion”, *Religion, Personality, and Social Behavior*, ed. Vassilis Saroglou (New York: Psychology Press, 2014), 313-314.

⁶⁸ Asım Yapıcı, “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri”, *Dini Araştırmalar (Kadın Özel Sayısı)* 19/49 (2016), 151-152.

⁶⁹ Yapıcı, “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar”.

⁷⁰ Francis - Penny, “Gender Differences in Religion”, 329.

evre olduğunu belirtmekte ve bu dönemde demografik değişkenlerin etkisinin görece zayıflayabildiğini ifade etmektedir.⁷¹ Buna karşın bireylerin gelir algısı hem yaşam doyumu hem de din anlayışlarıyla anlamlı düzeyde ilişki göstermektedir. Gelir algısı arttıkça yaşam doyumunun da yükseldiği görülmektedir ($r=.359$; $p<.01$). Aynı zamanda, gelir algısı ile seküler-mesafeli din anlayışı arasında negatif ($r=-.124$; $p<.01$), muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=.096$; $p<.05$). Elde edilen bulgular, bireyin maddi refah algısının yalnızca yaşam doyumu ile değil, aynı zamanda din anlayışlarıyla da anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Bu çalışma, beliren yetişkinlerde yaşam doyumunun farklı din anlayışlarıyla ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular, din anlayışlarının yaşam doyumuyla olan ilişkisini ortaya koymak açısından önemli katkılar sunmakla birlikte bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. İlk olarak araştırmanın örneklemini üniversiteli beliren yetişkinlerden oluştuğundan elde edilen sonuçların genel beliren yetişkin nüfusa genellenebilirliği sınırlıdır. Farklı beliren yetişkin gruplarından bireyleri kapsayan örneklemle yapılacak çalışmalar, din anlayışı ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır. İkinci olarak veriler öz-bildirim yoluyla toplanmıştır. Katılımcıların kendi değerlendirmelerine dayalı bu tür veriler, sosyal beğenilirlilik eğilimi nedeniyle yanlılık içerebilir. Nitel verilerle desteklenen çalışmalar, bu konuda daha derinlemesine sonuçlar sağlayabilir. Son olarak modelin yaşam doyumunu açıklama gücünün sınırlı olması, yaşam doyumunun sadece din anlayışlarıyla değil; kişilik özellikleri, sosyal destek, psikolojik sağlık gibi başka faktörlerle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle, gelecek araştırmalarda daha kapsamlı değişken setlerinin yer aldığı analizlerin yapılması önerilmektedir. Tüm bu sınırlılık ve öneriler, mevcut bulguların eleştirel değerlendirilmesi ve daha kapsamlı araştırma modelleri geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

SONUÇ

Araştırma beliren yetişkinlerin yaşam doyumlarının seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışlarıyla nasıl ilişkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın temel varsayımı, bireylerin benimsedikleri din anlayışlarının yaşamdan aldıkları doyumu anlamlı şekilde etkileyebileceğidir. Elde edilen bulgular bu varsayımı büyük ölçüde desteklemiştir. Ulaşılan sonuçlar, seküler-mesafeli din anlayışının yaşam doyumunu negatif yönde yordadığını, buna karşın muhafazakâr-geleneksel din anlayışının yaşam doyumunu pozitif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Bu durum dinin yalnızca inançsal bir sistem değil, aynı zamanda bireyin hayata bakışını ve tatmin duygusunu şekillendiren önemli bir psikososyal kaynak olduğunu göstermektedir. Bu çıkarım dinin öznel yaşamla ilişkisini anlamak açısından önemlidir. Diğer yandan seküler-mesafeli ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu da seküler tutumların artmasının muhafazakâr yaklaşımlardan uzaklaşma eğilimiyle paralel ilerlediğini düşündürmektedir. Bunlarla birlikte çalışmada gelir algısının, yaşam doyumunu açıklamada din anlayışlarından daha güçlü bir etkiye sahip olması, dikkat çekici bir başka bulgudur. Bu durum bireyin yaşam doyumunun sadece dini değil, aynı zamanda maddi algılarla da ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hem maddi hem manevi kaynakların birlikte ele alındığı daha bütüncül yaklaşımlar geliştirilmelidir. Genel olarak modelin açıklayıcılık düzeyi sınırlı kalmış olsa da din anlayışları ve gelir algısının yaşam doyumu üzerindeki etkisini ortaya koymak açısından anlamlı bir çerçeve sunulmuştur.

Çalışmanın temel bulguları, din anlayışlarının beliren yetişkinlerde yaşam doyumunu anlamlı biçimde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu durum yaşam doyumunun bireyin benimsediği dini çerçeveye yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise ekonomik algıların iyi oluş

⁷¹ Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road*, 8-20.

zerinde gl bir etkiye sahip olmasıdır. Bu doğrultuda psikolojik danışma, gençlik hizmetleri ve eğitim politikaları gibi uygulamalarda yaşam doyumunu artırmaya yönelik programların hem inanç sistemlerini hem de ekonomik algıları dikkate alan çok boyutlu bir yaklaşımla tasarlanması önerilmektedir. Sonuç olarak bu araştırma din anlayışları ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye dair ampirik kanıtlar sunmakta ve beliren yetişkinlerin iyi oluşunu desteklemek için bütüncül yaklaşımların gerekliliğine işaret etmektedir.

Etik Beyan: *Bu alışma için etik komite onayı İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih: 31.07.2025, Oturum Sayısı: 17, Karar Sayısı: 2).*

Ethical Statement: *Ethical committee approval for this study was obtained from the Inonu University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee (Date: 31.07.2025, Session Number: 17, Decision Number: 2).*

Kaynakça/References

- Akyüz, Niyazi. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2002), 123-134. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000082
- Altunışık, Remzi vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 7. Basım, 2012.
- Arnett, Jeffrey Jensen. "Are College Students Adults? Their Conceptions of the Transition to Adulthood". *Journal of Adult Development* 1/4 (1994), 213-224. <https://doi.org/10.1007/BF02277582>
- Arnett, Jeffrey Jensen. "Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties". *American Psychologist* 55/5 (2000), 469-480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, Jeffrey Jensen. *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. New York: Oxford University Press, 2. Basım, 2015.
- Arnett, Jeffrey Jensen. "Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?" *Child Development Perspectives* 1/2 (2007), 68-73. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x>
- Arnett, Jeffrey Jensen. "Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context". *Human Development* 41/5/6 (1998), 295-315.
- Arnett, Jeffrey Jensen. "Socialization in Emerging Adulthood: From the Family to the Wider World, from Socialization to Self-Socialization". *Handbook of Socialization: Theory and Research*. ed. Joan E. Grusec - Paul D. Hastings. 208-230. New York: Guilford Press, 2007.
- Arnett, Jeffrey Jensen - Taber, Susan. "Adolescence Terminable and Interminable: When Does Adolescence End?" *Journal of Youth and Adolescence* 23/5 (1994), 517-537. <https://doi.org/10.1007/BF01537734>
- Arslan, Irmak - Bektaş, Hakan. "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Ölçülmesi". *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 8 (2019), 767-784. <https://doi.org/10.38079/igusabder.587380>
- Arvas, Fatma Balcı. "Öznel İyi-Oлма Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2017), 165-201.
- Aşlamacı, İbrahim. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslam Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)". *İslam ve Yorum III Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar*. ed. Fikret Karaman. III/458-483. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018.
- Ayten, Ali. *Tanrı'ya Sığınmak Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Bayram, Nurun Nisa - Karaca, Faruk. "Kader Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2025), 120-144. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1657795>
- Bentler, Peter M. "Comparative Fit Indexes in Structural Models". *Psychological Bulletin* 107/2 (1990), 238-246. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.2.238>
- Bergan, Anne - McConatha, Jasmin Tahmeseb. "Religiosity and Life Satisfaction". *Activities, Adaptation & Aging* 24/3 (2000), 23-34. https://doi.org/10.1300/J016v24n03_02
- Beydoğan, Başak. *Self-Construct Differences in Perceived Work Situation and Well-Being*. Ankara: Middle East Technical University, Unpublished Doctoral Dissertation, 2008.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 29. Basım, 2020.
- Byrne, Barbara M. *Structural Equation Modeling With AMOS*. New York: Routledge, 3. Basım, 2016.
- Cirhinlioglu, Fatma Gül - Ok, Üzeyir. "İnanç Ya Da Dünya Görüşü Biçimleri İle İntihara Yönelik Tutum, Depresyon ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34/1 (2010), 1-8.
- Coulson, Neil. *Online Research Methods for Psychologists*. New York: Bloomsbury Academic, 2015.

- Creswell, John W. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. California: SAGE Publications, 4. Basım, 2014.
- Dağlı, Abidin - Baysal, Nigah. "Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/59 (2016), 1250-1263. <https://doi.org/10.17755/esosder.263229>
- Dar, Kaiser Ahmad - Iqbal, Naved. "Religious Commitment and Well-Being in College Students: Examining Conditional Indirect Effects of Meaning in Life". *Journal of Religion and Health* 58/6 (2019), 2288-2297. <https://doi.org/10.1007/s10943-017-0538-2>
- Diener, Ed vd. "Personality, Culture, and Subjective Well-Being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life". *Annual Review of Psychology* 54 (2003), 403-425. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145056>
- Diener, Ed vd. "Subjective Well-Being: Three Decades of Progress". *Psychological Bulletin* 125/2 (1999), 276-302.
- Diener, Ed. "Subjective Well-Being". *Psychological Bulletin* 95/3 (1984), 542-575. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542>
- Diener, Ed vd. "The Religion Paradox: If Religion Makes People Happy, Why Are So Many Dropping Out?" *Journal of Personality and Social Psychology* 101/6 (2011), 1278-1290. <https://doi.org/10.1037/a0024402>
- Diener, Ed vd. "The Satisfaction with Life Scale". *Journal of Personality Assessment* 49/1 (1985), 71-75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, Ed - Oishi, Shigehiro. "Money and Happiness: Income and Subjective Well-Being Across Nations". *Culture and Subjective Well-Being*. 185-218. Cambridge: The MIT Press, 2000. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2352-0_2
- Ellison, Christopher G. vd. "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?" *Social Forces* 68/1 (1989), 100-123. <https://doi.org/10.1093/sf/68.1.100>
- Field, Andy P. *Discovering Statistics Using SPSS*. California: SAGE Publications, 3. Basım, 2009.
- Francis, Leslie J. - Penny, Gemma. "Gender Differences in Religion". *Religion, Personality, and Social Behavior*. ed. Vassilis Saroglou. 313-337. New York: Psychology Press, 2014.
- George, Darren - Mallery, Paul. *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step A Simple Guide and Reference*. New York: Routledge, 14. Basım, 2016.
- Gürbüz, Sait. *Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2021.
- Hair, J. F. vd. *Multivariate Data Analysis*. New York: Pearson, 7. Basım, 2014.
- Hu, Li-tze - Bentler, Peter M. "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives". *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 6/1 (1999), 1-55.
- Hu, Li-tze - Bentler, Peter M. "Fit Indices in Covariance Structure Modeling: Sensitivity to Underparameterized Model Misspecification". *Psychological Methods* 3/4 (1998), 424-453. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.3.4.424>
- İnce, Abdullah vd. "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/46 (2022), 607-633. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1152006>
- İnce, Abdullah. "Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı-Gelecek Beklentisi İlişkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği". *Eskiye* 54 (2024), 951-975. <https://doi.org/10.37697/eskiye.1462499>
- İnce, Abdullah - Koçak, Muhammed Furkan. "'Din Anlayışı' Nedir? Ne Değildir?" *Beliren Yetişkinlerde Din, Gelecek ve Eğitim*. ed. Abdullah İnce. Ankara: İlâhiyât, 2024.

- Jackson, Dennis L. vd. "Reporting Practices in Confirmatory Factor Analysis: An Overview and Some Recommendations". *Psychological Methods* 14/1 (2009), 6-23.
- Kahneman, Daniel - Deaton, Angus. "High Income Improves Evaluation of Life but Not Emotional Well-Being". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 107/38 (2010), 16489-16493. <https://doi.org/10.1073/pnas.1011492107>
- Karaca, Faruk. "Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma (Farklı Kader Algılarının Psikoterapik Değeri Üzerine)". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/3 (2006), 479-489.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 23. Basım, 2012.
- Kartopu, Saffet. "Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi-(Kahramanmaraş Örneği)". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (01 Haziran 2013), 238-260.
- Keldal, Gökay. "Associations Between Religiosity and Marital Beliefs among Emerging Adults". *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 12/65 (2022), 248-261. <https://doi.org/10.17066/tpdrd.1138281>
- Kılınç, Mustafa - Uzun, Kıvanç. "Ergenlerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcıları Olarak Direkt ve Dolaylı Akran Baskısı". *OPUS International Journal of Society Researches* 16/28 (2020), 1241-1271. <https://doi.org/10.26466/opus.748254>
- Kline, Rex B. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Press, 5. Basım, 2023.
- Köker, Süreyya. *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1991.
- Krause, Neal. "Religious Meaning and Subjective Well-Being in Late Life". *The Journals of Gerontology Series B* 58/3 (2003), 160-170. <https://doi.org/10.1093/geronb/58.3.S160>
- Lim, Chaeyoon - Putnam, Robert D. "Religion, Social Networks, and Life Satisfaction". *American Sociological Review* 75/6 (2010), 914-933. <https://doi.org/10.1177/0003122410386686>
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Gençlik, Değerler ve Din". *Küreselleşme Ahlâk ve Değerler*. ed. Yurdağül Mehmedoğlu - Ali Ulvi Mehmedoğlu. 251-319. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/30 (2006), 133-167.
- Mertler, Craig A. vd. *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation*. New York: Routledge, 7. Basım, 2022.
- Morgan, G. A. vd. *IBM SPSS for Introductory Statistics: Use and Interpretation*. New York: Routledge, 4. Basım, 2011.
- Myers, David G. - Diener, Ed. "Who is Happy?" *Psychological Science* 6/1 (1995), 10-19. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1995.tb00298.x>
- Neugarten, B. L. vd. "The Measurement of Life Satisfaction". *Journal of Gerontology* 16/2 (1961), 134-143. <https://doi.org/10.1093/geronj/16.2.134>
- Paloutzian, Raymond F. - Park, Crystal L. "Integrative Themes in the Current Science of the Psychology of Religion". *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. ed. Raymond F. Paloutzian - Crystal L. Park. 3-20. New York: Guilford Press, 2005.
- Pargament, Kenneth I. *The Psychology of Religion and Coping Theory, Research, Practice*. New York: The Guilford Press, 1997.
- Park, Crystal L. "Religion as a Meaning-Making Framework in Coping with Life Stress". *Journal of Social Issues* 61/4 (2005), 707-729. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00428.x>

- Park, Crystal L. - Paloutzian, Raymond F. "One Step toward Integration and an Expansive Future". *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. ed. Raymond F. Paloutzian - Crystal L. Park. 550-564. New York: Guilford Press, 2005.
- Santrock, John W. *Yaşam Boyu Gelişim Psikolojisi*. çev. Galip Yüksel. Ankara: Nobel, 2012.
- Schwartz, Shalom H. - Huismans, Sipke. "Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions". *Social Psychology Quarterly* 58/2 (1995), 88-107. <https://doi.org/10.2307/2787148>
- Shaughnessy, John J. vd. *Research Methods in Psychology*. New York: McGraw-Hill, 9. Basım, 2012.
- Tabachnick, Barbara G. - Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. New York: Pearson, 5. Basım, 2007.
- Tekin, Mustafa. "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri". *İnsan ve Toplum* 2/4 (2012), 181-204.
- Tuzgöl Dost, Meliha. "Güney Afrika ve Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim* 35/158 (2010), 75-89.
- Yaden, David B. vd. "A Meta-Analysis of Religion/Spirituality and Life Satisfaction". *Journal of Happiness Studies* 23/8 (2022), 4147-4163. <https://doi.org/10.1007/s10902-022-00558-7>
- Yapıcı, Asım. "Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri". *Dini Araştırmalar (Kadın Özel Sayısı)* 19/49 (2016), 131-161. <https://doi.org/10.15745/da.268813>
- Yapıcı, Asım - Yıldırım, Münir. "Küreselleşme Sürecinin Dinî Kimliklere Etkisi: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme". *Dini Araştırmalar* 6/17 (2003), 117-138.
- Zavalsız, Mesut. *Sekülerleşme Sürecinde Üniversite Gençliğinin Dini Eğilimi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.